

Чех Ю.А.

студентка,

Національний університет «Львівська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНІХ ТВОРІВ У ГЕНДЕРНОМУ АСПЕКТІ

Поняття «стать» припинили визначати як суто біологічне явище вже у другій половині ХХ ст. У цей час увагу було звернено на дослідження статі як радше певного соціокультурного феномену, який потребує подальшого вивчення. Аналіз особливостей перекладу художніх творів у гендерному аспекті потребує більшого дослідження через виникнення великої кількості перекладів, що призводить до потреби належного аналізу їхньої якості у різних аспектах, зокрема гендерному, адже недооцінка гендерного складника може призвести до прагматичних помилок. Крім того, нині все ще можемо спостерігати невелику кількість праць такого типу досліджень на матеріалі українськомовних перекладів. Варто зазначити, що корпусна лінгвістика та лінгвостатистика можуть відкрити нові перспективи для здійснення гендерних досліджень у сфері перекладацької діяльності, оскільки існує потреба глибшого вивчення, удосконалення та застосування технічних розробок, котрі могли б зіграти важливу роль у збереженні та відтворенні ідіостилю автора чи авторки при перекладі, надати важливі лінгвостатистичні дані. Усе це представляє актуальність цього дослідження.

Дослідження питання гендеру та гендерних відмінностей чоловічого та жіночого мовлення завжди викликало велике зацікавлення серед науковців. І. Гоффман у своїй праці «The Arrangement Between The Sexes» стверджував, що «стать є основою фундаментального коду, за допомогою якого відбуваються різноманітні соціальні взаємодії та який сприяє виникненню соціальних структур.» Тобто саме цей код встановлює концепти, у рамках яких ми бачимо власну людську природу [1, с. 301]. Тим часом автор ставить під сумнів, що наша форма соціальної організації має набір певних чітких та необхідних рис. Так, можна розуміти, що немає ознак суто мужності чи жіночності. «Виглядає так, що у кожній спільноті вибудовується власна концепція того, що є суттєвим та характерним для обох статевих класів, така концепція охоплює водночас схвальні та несхвальні характеристики» [1, с. 303]. Ми не можемо узагальнювати та надати абсолютно вичерпний перелік ознак, котрі притаманні лише жінкам чи чоловікам, оскільки це може

змінюватись в залежності від того, в якому середовищі, часі, культурі та оточенні проживає певна особа.

О. Комов досліджував гендерний аспект перекладу і стверджував, що «гендерна ідентичність перекладача неминуче виявляється в її/його індивідуальній стилістиці, – виборі граматичних форм, лексичних уподобаннях, емоційній забарвленості мови і т.д.» [2, с. 412]. Тож для адекватності перекладу важливо, аби перекладач залишався гендерно неупередженим, аби не допустити гендерної інтерференції зі сторони перекладача та зберегти своєрідність авторської мови. Згідно з О. Комовим, завданням дослідників гендерних аспектів перекладу, насамперед постає «необхідність у виробленні відповідних методів дослідження функціонування категорії гендеру в перекладі як однієї з організуючих категорій ідентичності суб'єкта перекладацького процесу» [2, с. 416].

На думку В. Коваль, дослідження мови та мовлення саме в аспекті гендерної лінгвістики становить високу цінність, адже це «дозволяє отримати інформацію про те, яку роль відіграє гендер (соціокультурна стать) в тій чи іншій культурі; які норми поведінки, властиві чоловікам і жінкам, фіксують тексти різного типу; як змінюється уявлення про гендерні норми, про мужність і жіночність у часі; які стильові особливості можуть бути віднесені до переважно жіночих або переважно чоловічих; як осмислюється мужність і жіночність у різних мовах і культурах» [3, с. 6]. Таким чином усе вище згадане вказує на спектр можливих здобутків у процесі подальших досліджень взаємозв'язку гендеру та лінгвістики.

М. Пономаренко також звернула увагу на перекладацькі особливості художньої літератури в гендерному аспекті. З точки зору вивчення гендерних розбіжностей «чоловічого та жіночого мовлення велике зацікавлення останнім часом викликають статистично значущі відмінності між частотністю конкретних мовних одиниць – лексем, граматичних категорій або їх поєднань, а також конкретних словоформ» [4, с. 46]. Так, саме статистичний аналіз мовних корпусів надає можливість одержати таку інформацію.

Беззаперечною є важливість належного відтворення при перекладі своєрідного стилю (ідіостилію) автора та тих текстуальних ознак, котрі вказують на його чи її гендерну особистість. Л. Ставицька у своїй праці «Про термін ідіолект» виводить зрозуміле визначення поняття «ідіостиль письменника», стверджуючи, що він включає в себе ідіолект, та «виявляється у мовній і комунікативній компетенції, усвідомленому виборі засобів спілкування, мовному чутті й смаку» [5, с. 10]. Тож, під

час перекладацької діяльності необхідно звертати особливу увагу на особливості авторської мови, серед яких і гендерний аспект, аби якнайкраще передати її красу та неповторність читачеві. Аби зберегти гендерну ідентичність суб'єкта в перекладі доцільним є «віднайдення не формальних, а функціональних відповідників текстуально виражених гендерних позицій автора, а також уникнення гендерної інтерференції з боку перекладача» [6, с. 7]. Отже, важливо докласти усіх зусиль, аби зберегти у перекладі гендерні ознаки вихідної культури, але і не забувати адаптувати до гендерних моделей приймаючої культури.

Головною метою цієї роботи є дослідити специфіку українських перекладів роману-казки Дж. Р. Р. Толкіна «The Hobbit, or There and Back Again» у гендерному аспекті. Об'єктом цього дослідження є українськомовні переклади «The Hobbit, or There and Back Again». Предметом є ступінь збереження ідіостилю автора в перекладах його твору українською мовою. Джерелом фактичного матеріалу слугують роман Дж. Р. Р. Толкіна «The Hobbit, or There and Back Again» та його переклади, здійснені О. Мокровольським (далі – О. М.) «Гобіт, або Мандрівка за Імлисті гори» та О. О'Лір «Гобіт, або Туди і Звідти» (далі – О. О'Лір).

На основі аналізу досліджуваного матеріалу виявлено наступне:

- Схильність жінки-перекладача відтворювати оригінальний текст з більшою точністю. Наприклад:

1. The Hobbit, or There and Back Again – Гобіт, або Туди і звідти (О.О'Лір) – Гобіт, або Мандрівка За Імлисті Гори (О. М.).

2. The mother of our particular hobbit – what is a hobbit? – Матуся оцього нашого гобіта... – до речі, а хто такий гобіт? (О. О'Лір) – Мати нашого гобіта... Стривайте, а чи знаєте ви взагалі, хто такі гобіти? Ні? (О. М.);

- О. Мокровольський надає перевагу перекладати одне оригінальне речення кількома, на відміну від Олени О'Лір, яка схильна вживати довші речення, що наближено до оригіналу. Наприклад:

«I don't pretend to understand what you are talking about, or your reference to burglars, but I think I am right in believing» (this is what he called being on his dignity) «that you think I am no good. – Не буду вдавати, що збагнув суть сказаного, а надто вашу заувагу про зломщика, проте мені здається, що я маю рацію, гадаючи (це він називав «триматися з гідністю»), ніби ви вважаєте мене ні на що не здатним. (О. О'Лір) – Не осмілюся стверджувати, ніби я втямив, про що ви говорите чи чому натякаєте на Викрадачів, та не помилюся, коли скажу, що ви маєте мене за нікчему. (Отакі звороти – це було те, що він називав «захищати свою гідність».) (О. М.).

• Обидва автори перекладів часом перекладають один оригінальний абзац двома чи навіть трьома, що було виявлено під час розмітки тексту у перспективі створення паралельного корпусу. Наприклад:

1. «Of course!» said Bilbo, and sat down in a hurry. He missed the stool and sat in the fender, knocking over the poker and shovel with a crash.

– Звісно! – зітхнув Більбо і похапцем сів.

Але його ослінчик кудись подівся й він опустився просто на камінну решітку, з гуркотом зваливши лопатку та коцюбу (О. О'Лір)

– Авжеж! – погодився Більбо й сів. Та спрожогу не потрапив на стілець, а на ґратки каміна й наробив брязкоту, зваливши совок і кочергу (О. М.).

2. They had not been riding very long, when up came Gandalf very splendid on a white horse. He had brought a lot of pocket-handkerchiefs, and Bilbo's pipe and tobacco. So after that the party went along very merrily, and they told stories or sang songs as they rode forward all day, except of course when they stopped for meals. These didn't come quite as often as Bilbo would have liked them, but still he began to feel that adventures were not so bad after all.

Вони від'їхали не дуже далеко, коли їх наздогнав Гандальф, який виглядав розкішно верхи на білому коні. Він привіз купу носовичків, а також люльку і тютюн для Більбо. Потім мандрівники попрямував далі в дуже веселому настрої та цілісінький день розповідали різні історії, ще й виспівували пісень, – замовкаючи, зрозуміло, тільки тоді, коли зупинялися перекусити. Це траплялося далеко не так часто, як хотів би Більбо, але йому все одно почало здаватися, що пригоди це, врешті-решт, не так уже й погано (О. О'Лір).

Вони не встигли заїхати далеко, як хвацьким молодцем на білому коні наздогнав їх Гандальф. З собою він прихопив чимало гобітових носовичків і його люльку з тютюном. Відтак усім їм помандрувалося дуже весело: цілий день, їдучи, розповідали всякі історії або співали пісень.

Зупинялися, звісно, лише для того, щоб попоїсти, їли, до речі, не так часто, як би хотілося Злоткінсові, та все одно пригоди вже починали йому подобатися – не такі вони, зрештою, були й погані (О. М.).

• Спостережено також відмінності у відтворенні власних назв. Наприклад:

1. Bag-End – Золотий куток (О. М.) – Торбинів Кут (О. О'Лір).

2. O Smaug – О, Смаугу (О. М.) – О, Сможе (О. О'Лір).

3. The Running River – Бистра (О. М.) – Бистриця (О. О'Лір).

4. The Arkenstone – Гори-камінь (О. М.) – Дорог-камінь (О. О'Лір).

5. The Front Gate – передня брама (О. М.) – Головна Брама (О. О'Лір).

Результати проведеного дослідження дали зрозуміти, що переклад одного і того ж тексту, здійснений двома перекладачами, може суттєво відрізнятися не лише змістом чи кількістю речень, а й наявністю чи відсутністю, об'єднанням цілих абзаців. Багато розбіжностей можна помітити у своєрідному відтворенні власних назв та гендерно маркованих одиниць. Ця сфера залишає чимало простору для подальших досліджень, особливо на тлі зростання важливості питання гендеру нині та специфіки перекладів у гендерному аспекті задля збереження ідіостилю автора та покращення якості перекладів. Важливо розробити ефективний спосіб автоматизації розмітки та пошуку гендерних розбіжностей у оригіналі та текстах перекладу. Подальше вивчення гендеру допоможе краще зрозуміти вплив гендера автора та перекладача у процесі написання та перекладу художніх творів.

Список використаних джерел:

1. Goffman E. The Arrangement Between Sexes. *Theory and Society*. 1977. Vol. 4. № 3. P. 301–331.
2. Комов О.В. Гендерний аспект перекладу. *Актуальні проблеми слов'янської філології*. 2011. № 24. Ч. 1. С. 409–417.
3. Коваль В.І. Язык и текст в аспекте гендерной лингвистики: монографія. Гомель : ГГУ им. Ф. Скорины, 2007. 217 с.
4. Пономаренко М.М. Відтворення гендерної парадигми оригіналу у художньому перекладі: дис. ... канд. філолог. Наук. / Olomouc, 2018. 176 с.
5. Ставицька Л.О. Про термін ідіолект. *Українська мова*. Київ, 2009. № 4. С. 3–17.
6. Сизова О.Ф. Особливості відтворення в перекладі гендерної ідентичності суб'єкта жіночого поетичного дискурсу: автореф. дис. на здобуття канд. філол. наук: 10.02.16. Київ, 2007. 20 с.